

Наталля Рабава, Таццяна Кузіна

ГРАМАДЗЯНСКАЯ СУПОЛЬНАСЦЬ І ўЛАДА: УЗАЕМАДЗЕЯННЕ НА МЯСЦОВЫМ УЗРОЎНІ

Даследаванне ўзаемаадносінаў грамадзянскай супольнасці і мясцовых органаў улады праводзілася з мэтай выявіць спецыфіку гэтага ўзаемадзеяння на мясцовым узроўні, а таксама дынаміку за апошнія некалькі гадоў. Для вывучэння гэтых пытанняў мы арганізавалі 3 фокус-групавыя дыскусіі з прадстаўнікамі арганізацый грамадзянскай супольнасці з Мінска, абласных цэнтраў і малых гарадоў Беларусі, а таксама правялі 11 глыбінных інтэрв'ю з прадстаўнікамі мясцовых органаў улады. Мы вывучалі ацэнкі прадстаўнікамі грамадзянскай супольнасці і мясцовай улады розных формаў узаемадзеяння паміж сектарамі: грамадскія (кансультацыйныя) саветы, публічныя абмеркаванні, сумесныя мерапрыемствы, удзел АГС¹ у рэалізацыі дзяржаўных праграм і планаў дзеянняў на мясцовым узроўні, удзел у рэалізацыі праектаў міжнароднай тэхнічнай дапамогі, уплыў АГС на прыняцце кіраўніцкіх рашэнняў на мясцовым узроўні, а таксама доступу да інфармацыі аб рабоце АГС і мясцовых органаў улады і ўзаемадзеянне з рознымі відамі медыя.

Змены за апошнія 3–5 гадоў

Ацэнкі прадстаўнікамі АГС сваіх цяперашніх узаемаадносін з мясцовай уладай досыць палярныя: ад варыянта «плённае супрацоўніцтва» да варыянта «варожасць».

¹ АГС — арганізацыі грамадзянскай супольнасці.

Узаемадзейнае па-рознаму складваецца ў розных сектарах грамадзянскай супольнасці: прадпрымальніцкія саюзы, прадстаўнікі гарадскіх ініцыятыў (напрыклад, веларуху) кажуць хутчэй аб плённым супрацоўніцтве, прадстаўнік праваабарончага сектара ацаніў яго як варожасць. Арганізацыі, дзейнасць якіх больш палітызаваная, практычна не могуць супрацоўнічаць з органамі ўлады, у тым ліку і на мясцовым узроўні, тады як сацыяльныя арганізацыі і саюзы прадпрымальнікаў могуць наладзіць дзелавыя кантакты.

На ацэнку ўзаемаадносін таксама ўплывае блізкасць месца размяшчэння арганізацыі да цэнтра прыняцця рашэнняў: у Мінску актывісты часцей гавораць пра супрацоўніцтва, у малых гарадах — пра адчужанасць і варожасць.

Прадстаўнікі ж мясцовых органаў улады зладжана апісваюць сваё ўзаемадзейнае з АГС як «сумесную працу», «плённае супрацоўніцтва», аднак гаворка тут ідзе аб тых арганізацыях, з якімі непасрэдна працуюць рэспандэнты, а не аб грамадзянскай супольнасці ў цэлым.

Рэспандэнты згаджаюцца з тым, што сітуацыя палепшылася ў апошні час, аднак прадстаўнікі АГС падкрэсліваюць нестабільнасць, сітуацыйнасць гэтых паляпшэнняў і частыя адкаты, у той час як прадстаўнікі мясцовай улады схільныя ацэньваць гэтыя змены як сістэмныя і значныя.

Пры гэтым прадстаўнікі дзяржорганаў мяркуюць, што і раней нішто не перашкаджала супрацоўніцтву — было б жаданне.

— *Да 2007 года ў нас паняцця такога не існавала. То бок у нас была вертыкаль улады, яна прымала рашэнні, яна несла адказнасць за ўсё. А вось з 2007 года, калі мы сталі займацца распрацоўкай стратэгіі ўстойлівага развіцця, тады гэта быў першы досвед менавіта сумеснай работы дзяржапарату з прадстаўнікамі грамадскасці. Тады яшчэ не было грамадскіх арганізацый і проста былі актыўныя людзі, якія хацелі нешта змяніць, зрабіць лепш... Вось гэта былі першыя крокі. Але цяпер супрацоўніцтва ёсць. Вядома, не ў вялікіх маштабах... у нас пакуль у вузкай спецыфіцы... але працэс ідзе. Палепшылася сітуацыя.*

— *На практыцы я не бачу, што нам нешта перашкаджае сёння супрацоўнічаць, узаемадзейнічаць. Вось вы бачылі, пры вас абсалютна незапланаваны візіт прадстаўнікоў...*

Таксама з рэалізацыяй праектаў. У іх ёсць сёння праект, яны альбо да нас пісьмова звяртаюцца праз канцылярыю, ці прыходзяць сюды да мяне з праектам, і мы вырашаем, што мы можам разам зрабіць. Таму, мне здаецца, нічога ўжо не трэба прыдумляць, вынаходзіць.

Аднак не ва ўсіх прадстаўнікоў АГС гэтая «станоўчая тэндэнцыя» выклікае аптымізм. Некаторым рэспандэнтам яна ўяўляецца часовай, зманлівай, у шэрагу гарадоў і раёнаў яна наогул незаўважная.

— *Мы ўдзячныя, што даюць дазвол на правядзенне, чаго раней не было, гэта вельмі добра. Але, з іншага боку, універсітэты наогул катэгарычна адмоўна да нас ставяцца, таму што мы займаемся барацьбой за правы. Нядаўна нашы актывісты збіралі подпісы за паскарэнне ўваходжання ў Балонскую сістэму. Здавалася б, што павінны былі зрабіць. Але нават тых студэнтаў, якія да нас не маюць дачынення, запрашалі на размовы: чаму вы падпісаліся?*

— *А я думаю, што ім усё роўна, мы ўсё роўна для іх ворагі, таму што вось гэтыя вось грошы... бо ўсе гэтыя гадзіны атрымлівалі гранты, праекты міжнародныя, тэхнічная дапамога — яна працягваецца структурам улады, і гэты аб'ём фінансавання непараўнальна большы, чым той, што ідзе праз грамадскія арганізацыі. І гэты іх запал хутка пройдзе, таму што пару заявак незадаволеных — і ўсё вернецца на кругі свая... Але гэта, зноў жа, залежыць ад канкрэтнага чалавека ва ўладзе.*

— *Ну, у нашым рэгіёне — не, я не бачу... І па іншых арганізацыях я таксама не бачу прасоўвання.*

Прадстаўнікі мясцовых уладаў такой няўстойлівасці, фрагментарнасці не бачаць. Наадварот, на іх думку, супрацоўніцтва становіцца ўсё больш інтэнсіўным.

Навошта ўзаемадзейнічаць?

Паводле ацэнак экспертаў, кансультацыі з грамадскасцю падчас распрацоўкі палітыкі, асабліва на раннім этапе гэтага працэсу, можа прадухіліць магчымыя канфлікты на больш познім этапе. Часта ўзаемадзеянне з рознымі стэйкхолдарамі, у тым ліку недзяржаўнымі, прадастаўляе органам улады дадат-

ковья аргументы, пункты гледжанья, думкі, веды і даведачную інфармацыю, а таксама крытычнае асэнсаванне прапанаваных варыянтаў вырашэння праблемы — усё гэта, несумненна, спрыяе прыняццю больш абгрунтаваных і якасных рашэнняў і законаў.

Навошта «нам» узаемадзейнічаць?

Прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці прызнаюць неабходнасць узаемадзеяння з органамі дзяржаўнага кіравання незалежна ад характару іх цяперашніх узаемаадносін.

— *Мы прыйшлі да ўсведамлення таго, што гэта абавязковая ўмова — узаемадзеянне і грамадзян, і іх арганізацый з мясцовымі органамі ўлады.*

— *Любое грамадскае аб'яднанне павінна супрацоўнічаць, не, не супрацоўнічаць, а ўзаемадзейнічаць з уладай.*

Сярод прычын, па якіх гэта ўзаемадзеянне неабходна, вылучаюць наступныя:

- Сутнасць працы грамадскіх арганізацый заключаецца ў артыкуляцыі ўладзе праблем пэўных сацыяльных груп і прасоўванні іх інтарэсаў.

— *Грамадскае аб'яднанне для таго і пабудавана, каб даносіць да ўладаў праблемы нейкіх сацыяльных груп.*

— *Паколькі адзін з нашых асноўных відаў дзейнасці — гэта адвокаты-кампаніі, мы заўсёды накіраваныя, каб уплываць на прыняцце рашэнняў. Нават калі дзяржаўныя органы настроеныя варожа альбо не адкрытыя да дыялогу. Мы да гэтага прывыклі, і ўсё роўна, як бы да нас ні ставіліся, мы імкнёмся на іх (рашэнні) уплываць. Калі органы дзяржаўнай улады больш адкрытыя, то працэсы ідуць хутчэй, а калі варожа, то працэсы адбываюцца не праз дыялог, а праз канфрантацыю, грамадскі рэзананс, але ўсё роўна даносім нашы мэты.*

- Дзейсная праца арганізацый магчымая толькі пры ўзаемадзеянні з органамі ўлады, ад якіх шмат у чым залежаць умовы дзейнасці і механізмы рэалізацыі праектаў.

— *У нас так праца пабудавана, што нам неабходна ўзаемадзейнічаць з органамі ўлады, да нас ідуць людзі бізнесу: нейкія праверкі, акты, штрафы, праблемы з заканадаўствам. Мы не можам не працаваць з уладамі і на ўзроўні мясцовым, і на ўзроўні рэспублікі.*

— Мы хочам актывізаваць людзей для ўдзелу ў вырашэнні розных пытанняў і яшчэ спрабуем адбудаваць адносіны з уладамі, таму што шмат чаго мы не зможам зрабіць, калі мы не знойдзем стасункі і сумесныя кірункі.

• Органы ўлады абавязаны ўлічваць меркаванне людзей, а АГС даюць ім магчымасць даведацца яго.

— Урэшце рэшт, органы ўлады створаныя для таго, каб працаваць на карысць людзей. Але немагчыма працаваць без сувязі з людзьмі, не ўлічваючы іх меркаванне.

Прадстаўнікі мясцовых органаў улады кажуць не пра неабходнасць, але хутчэй пра карыснасць супрацоўніцтва. Сярод матываў узаемадзеяння — інфармацыя пра жыхароў, іх патрэбы, дапамога ў вырашэнні дзяржаўных задач на мясцовым узроўні, сумесныя праекты і садзейнічанне ў напісанні заявак на гранты, атрымманні сродкаў, рэалізацыі праектаў.

— Ведаеце, скажам так, дзяржапарат усё ж такі загружаны, і ў паўсядзённай сваёй дзейнасці, напэўна, ён не можа бачыць тое, што дзеецца ў грамадстве, проста на вуліцах. А людзі, якія маюць зносіны кожны дзень паміж сабой і зацікаўленыя, яны могуць даць больш дакладную сітуацыю, інфармацыю ў патрэбны момант, у патрэбны час для таго, каб нешта змяніць. І калі такое супрацоўніцтва будзе, яно дасць толькі станоўчае.

— Я лічу, і дзяржава, а значыць, уся вертыкаль улады мацней паварочваецца тварам менавіта да гэтых арганізацый. Ім больш увагі і даверу, больш іх роля ацэньваецца. Часам нават гаворым: «Чаму ў нас так мала актыўных, давайце іх нейкім чынам стымуляваць; можа быць, іх падштурхнуць, можа быць, іх спытаць». Гэта значыць, гэтыя грамадскія арганізацыі — мы зацікаўлены ў іх, яны патрэбныя. Таму што яны бліжэй да людзей, там збіраюцца ўсё ж такі не выпадковыя людзі, а зацікаўленыя, у якіх нейкія інтарэсы ёсць. Таму з імі цікава працаваць.

— Трэба, вядома, узаемадзейнічаць з арганізацыямі, але толькі з тымі, якія ўмеюць працаваць з людзьмі і арганізуюць людзей на нейкую канкрэтную добрую справу. Гэта значыць, яны робяць тую частку працы, якую мы з-за абмежаванасці сваіх магчымасцяў зрабіць не можам, і вось яны, атрымліваецца, яе робяць. Толькі дзякуючы гэтым

грамадскім аб'яднанням наогул рэалізуюцца гэтыя праекты міжнароднай тэхнічнай дапамогі. Яны часцяком з'яўляюцца ініцыятарамі напісання нейкага праекта, а ўжо выканкам або іншыя структуры дзяржаўныя з'яўляюцца партнёрамі або супартнёрамі, сувыканаўцамі.

Навошта «ім» узаемадзейнічаць?

Паводле ацэнак прадстаўнікоў АГС, вылучаюцца наступныя прычыны, па якіх мясцовыя ўлады больш гатовыя ісці на ўзаемадзейненне:

- Складаная эканамічная сітуацыя ў краіне і недахоп рэсурсаў для рэалізацыі мясцовых праграм. АГС разглядаюцца як магчымая крыніца рэсурсаў, як фінансавых, так і арганізацыйных. Асабліва адзначаюць рост супрацоўніцтва аб'яднанні прадпрымальнікаў.

— *Гэта негатыўная рэч, усё ўпіраецца ў грошы, **бюджэтных грошай мала, адміністрацыі на месцах успрымаюць грамадскія арганізацыі як крыніцу рэсурсаў, што грамадская арганізацыя можа хай сабе і невялічкі грант які атрымаць, і гэта «жывыя» грошы на рашэнне праблемы ў канкрэтнай гаспадарцы, тое, што чужымі рукамі жар заграбаць.***

— *Рэгіёны больш ахвотна рэалізуюць замежную бязвыплатную дапамогу, чым горад Мінск. Я сама працавала ў дзяржаўнай структуры і неаднаразова прыходзіла на прыём да кіраўніка адміністрацыі, таксама са сваімі прапановамі, гатоўнасцю напісаць нейкі праект. На ўзроўні горада Мінска гэта ўспрымаецца як плявок, таму што «мы сталіца, мы самі можам, мы не можам дазволіць паказаць, што мы ў чымсьці слабыя».*

— *Зараз адчуваецца, што эканамічная сітуацыя ў краіне цяжкая, адшукваюцца рэзервы. І калі прэзідэнт звярнуў увагу на прадпрымальнікаў, адпаведна яны (мясцовыя ўлады) пачынаюць на нас звяртаць больш увагі. Зараз яны прыйшлі да таго, каб нашу арганізацыю развіваць, гэта ўпершыню было за нашу гісторыю.*

— *Зараз проста вялікая праблема з рэсурсамі. Раней было шмат фондаў, шмат грошай, зараз гэтыя магчымасці страчаны.*

• Магчымасць уключыць у справаздачы працу, праведзеную АГС.

— Прайшла вялікая нарада якраз-такі мясцовых уладаў, куды былі запрошаны намеснікі райвыканкама па гэтых напрамках, калі Дэпартамент гуманітарнай дзейнасці фактычна даводзіў да адміністрацыі кожнага раёна, што цяпер можна прыцягнуць замежную дапамогу, цяпер крыху сітуацыя мяняецца. Цяпер ёсць ледзь не паказчык і яго трэба выканаць, даць справаздачу, што вы збіраліся рабіць. Зараз павінна быць зноў нарада ў Дэпартаменце па гуманітарнай дзейнасці, дзе ўсе мясцовыя прадстаўнікі павінны даць справаздачу, колькі яны прыцягнулі.

— Гады два, калі відавочна стала, у прынцыпе ў грамадстве і дзяржаве стала больш талерантнае стаўленне да міжнародных арганізацый і да «буржуйскіх» грошай, але на ўзроўні нізавым гэта ёсць. Такая тэндэнцыя адваротная, чыноўнікі на нізавым узроўні гатовыя гаварыць з грамадскімі арганізацыямі і ініцыятывамі, і гэта добра, але каб на іх перакласці свае функцыі, каб іхнімі рукамі штосьці зрабіць. Я прыведу прыклад малой канфліктнай тэмы безбар'ернага асяроддзя для інвалідаў-калясачнікаў. Вось ёсць Гомель і арганізацыя, якую мы падтрымліваем, яны добра выйшлі на кантакт з гарадской адміністрацыяй, і цяпер гарадская адміністрацыя на іх павесіла функцыі маніторынгу безбар'ернага асяроддзя, экспертнай ацэнкі праектаў пабудовы, экспертнай ацэнкі, як гэта будзе, калі гэта публічныя мерапрыемствы. З аднаго боку, ёсць узаемадзеянне, якое дае арганізацыі развівацца, адчуваць сябе запатрабаванымі, але з другога боку, ёсць другі бок медаля, калі гэта ўсё робіцца не з дзяржаўнага бюджэту, а за грошы амерыканскіх ці еўрапейскіх арганізацый.

• Змены знешнепалітычнай сітуацыі.

— Усё па-іншаму, справа ў тым, што змяніліся міжнародныя прыярытэты, г. зн. мігранты і г. д., унутраныя праблемы Еўропы і, адпаведна, міжнародныя донарскія сродкі. Беларусь для іх не прыярытэт, сюды стала рэзка паступаць значна менш рэсурсаў. Акрамя таго, гэтыя ўсе адміністрацыйныя бар'еры, міжнародныя донары таксама іх пачынаюць успрымаць. Калі вы не хочаце, то чаму мы

будзем да вас сунуцца? Шмат каму ўжо ў аб'яве пішуць ледзь не фразу: «Калі вы не можаце праз два тыдні забраць грошы, то можаце не падавацца». Не вельмі верыцца, што гэтыя спыненні фінансавых патокаў звязаныя з унутранымі рашэннямі.

• Змена генерацыі чыноўнікаў. Новыя кадры больш адкрытыя да ўзаемадзеяння.

— Я думаю, што ёсць некалькі фактараў, ёсць фактар такі чыста персанальны, у адміністрацыях на розных узроўнях ідзе **амаладжэнне кадраў** і прыходзяць людзі, якія не вучыліся ў савецкай школе, людзі прыходзяць больш адкрытыя і больш крэатыўныя.

• Адсутнасць у мясцовых уладаў кампетэнцый па прыцягненні донарскіх сродкаў, напісанні праектных заявак, камунікацыі з донарамі.

— Мне запрасілі: «Нам трэба дапамагчы, як пісаць праект». Дык вось, я ім праводзіла пару семінараў. Аб'явілі конкурс на «Тандэм», слухайце, я вам скажу шчыра, ЖКГ — трэба праект, музею — трэба праект, музею пад адкрытым небам — у нас у сельскім Савеце — вось ім трэба, «Крыніцы» — трэба, вось шэсць праектаў, я іх сядзела пісала... Райвыканкам: «Толькі скажыце, што напісаць, усё напішам». Напісалі, напісалі — адправілі, прайшлі ў другі тур, там шмат было праектаў...

— Цэнтралізавана была дадзена ўстаноўка: пішыце праекты. Аднаму майму калегу, якога таксама звольнілі з працы, зараз ужо ўзялі ў райвыканкам на працу ў аддзел адукацыі, спорту і турызму, ну там на нейкую пасаду, такую, няштатную, толькі для таго, каб пісаць праекты. Ведаю, апошняе пасяджэнне прэзідыума абласнога Савета. Старшыня абласнога Савета паставіў задачу Саветам дэпутатаў узяць вось гэты ўвесь працэс, не тое што падціснуць пад сябе, а быць арганізатарам гэтага працэсу і выкарыстоўваць магчымасці падрыхтоўкі праектаў.

Прадстаўнікі мясцовых уладаў мяркуюць, што часцей за ўсё АГС трэба супрацоўніцтва з дзяржаўнымі органамі, паколькі тыя могуць аказаць ім нейкага роду падтрымку (часцей за ўсё інфармацыйную або арганізацыйную; на фінансавую разлічваць не прыходзіцца).

— Больш тут падтрымка можа быць некалькі іншая. Гэта ў тым ліку... вядома, што пад закон аб масавых мерапрыемствах не падпадаюць мерапрыемствы, якія праводзяцца па рашэнні дзяржаўных органаў, таму такія ініцыятывы мы часта і падтрымліваем. Уласна, чаму б у нас не праводзіць свае мерапрыемствы да Дня горада альбо яшчэ нейкія мерапрыемствы? Для таго, каб зняць з іх нагрузку.

Праблемы ва ўзаемадзеянні

Прадстаўнікі АГС бачаць шэраг праблем ва ўзаемадзеянні АГС і органаў улады на мясцовым узроўні:

- Неразуменне чыноўнікамі сэнсу і ролі АГС наогул.

— Ну вось, паўтараецца, праблемы ва ўсіх амаль аднолькавыя, сапраўды, гэта неразуменне мясцовымі ўладамі супрацоўніцтва з грамадскімі арганізацыямі. Калі ў пачатку 90-х, пасля развалу Савецкага Саюза, узніклі грамадскія арганізацыі, мясцовае кіраванне было больш-менш самастойнае, то разумення было болей.

- Страх самастойнага прыняцця рашэнняў без каманды зверху.

— Пасля стварэння вертыкалі, цяпер усё цэнтралізавана, мясцовая ўлада з-за гэтай цэнтралізацыі заўсёды азіраецца наверх. Яны лічаць, што праблемы, якія ўнізе ўзнікаюць, яны самі іх вырашаць і ніякай падтрымкі грамадства няма і не трэба...

— Калі ты прыходзіш да нізавога чыноўніка, ён не ідзе з намі на супрацоўніцтва, баіцца і чакае моманту, пакуль мэр горада скажа: «ОК, можна з імі працаваць».

А другі выпадак: быў Дзень Волі, былі фэсты з культурніцкім ухілам, і ў Брэсце мы рабілі, наш дырэктар з іншым камітэтам рабочым пра фэст дамаўляліся, яны таксама пайшлі на саступкі, аплацілі ўсе службы, далі сцэну, мы толькі заплацілі за прыбіральні. Але калі мы запрашалі да ўдзелу нейкі мясцовы бізнес, звязаны з беларускай культурай, рамеснікаў, вельмі шмат каму тэлефанавалі і казалі: «Ой, вам не трэба ўдзельнічаць у гэтым».

— Відаць, што яны баяцца. Не хочуць, каб мы нешта рабілі. Яны самі не могуць сфармуляваць, чаго яны баяцца, відаць, што будзе нешта некіруемае.

— Але нават тыя чыноўнікі, якія лаяльныя, і гатовыя супрацоўнічаць, і разумеюць, што трэба супрацоўнічаць, часам не могуць гэта рабіць адкрыта, таму што разумеюць, што любое супрацоўніцтва з грамадскімі арганізацыямі можа быць выкарыстана супраць іх жа іх ворагамі ўнутры апарату.

• Недавер з боку мясцовых уладаў і боязь аслабіць кантроль.

— Цяпер не хапае сродкаў, трэба сродкі шукаць. Калі намерсе ўлада сродкі знайшла, то яна свае праблемы вырашае, а на месцы ўжо крохі застаюцца, і калі грамадскія арганізацыі, вось у нас у Барысаве такое было, мы прыйшлі і сказалі: было абвешчана некалькі праектаў — «Тандэм», «Здаровы лад жыцця» — і мы пайшлі ў выканкам з прапановамі: давайце мы напішам праект ад імя грамадскай арганізацыі ў супрацоўніцтве з уладамі, нам сказалі: мы разгледзім вашу прапанову, потым прыходзіць адказ, што разаслалі па зацікаўленых службах, чакайце адказу.

— Мне здаецца, што ім трэба паказаць, быццам яны супрацоўнічаюць з НДА²: вось у нас і экалагі, той жа Саюз прадпрымальнікаў, вось мы адкрытыя — паказаць, магчыма, перад замежнымі партнёрамі. Усё гэта паказушае.

— Супраца ёсць, але вельмі «акуратная», і прагаворваюцца ўсе абсалютна моманты.

• Залежнасць узаемадзеяння ад асабістага фактару: пры змене чыноўніка ўсе дасягнутыя дамоўленасці і праекты могуць быць згорнутыя.

— Цяпер усё залежыць ад чыноўнікаў. Калі чыноўнік змяняецца, яго зацікаўленасць у працы мяняецца. І ўсюды: памяняецца чыноўнік з іншымі поглядамі — і ўсё зусім па-іншаму. Усё залежыць ад чалавечага фактару.

— У нас даволі малады начальнік упраўлення, ён разумее.

— Яны нармальныя, калі чалавек пісьменная, канструктыўна сябе паводзіць. Але ёсць некаторыя, хто нават на дух НКА³ не пераносяць.

² НДА — недзяржаўныя арганізацыі.

³ НКА — некамерцыйныя арганізацыі

— Больш за — дробныя супрацоўнікі, яны ўсё разумеюць, але потым устае сістэма. Калі сістэма не жыццяздольная, многія добрыя ініцыятывы гінуць з-за сістэмы дзяржорганаў.

• Уласная дамінуючая роля і падпарадкаванае залежнае становішча грамадскіх арганізацый.

— Яны не бачаць патэнцыялу ў грамадскіх арганізацыях, але неяк там дзірку зачыніць, для іх гэта не першарадна, для іх гэта не важна, гэта наогул не ў прыярытэце. Часцей мы да іх звяртаемся, чым яны да нас, і мне здаецца, недарэчна думаць, ілюзіі сабе ствараць, што ў нас ёсць партнёрства. Я думаю, што грамадскія арганізацыі больш зацікаўлены ў супрацоўніцтве з уладай, чым улада зацікаўлена ў супрацоўніцтве з НДА ці ДАНДА⁴.

— Яны вымушаюць грамадскую арганізацыю падладжавацца пад іх, не тое што мы, ведаючы сваю мэтавую групу, нейкую вызначылі праблему, знайшлі сродкі і просім ад іх толькі ліст падтрымкі, яны кажуць: не, гэтая праблема неактуальная для нас. Яна для нас актуальная! — гэта зразумела.

• **Неспрыяльнае прававое асяроддзе, асабліва ў дачыненні да фінансавання дзейнасці НКА**

— Для некамерцыйных арганізацый створаны вельмі неспрыяльныя ўмовы, усе нарматыўныя прававыя акты, што існуюць у сферы, якая рэгулюе фінансаванне некамерцыйных арганізацый, — гэта ўсё акты-бар'еры. Сродкі замежныя атрымалі — падаткаабкладанне гэтай дапамогі; спонсарская дапамога — вельмі вузкія рамкі па мэтах выкарыстання; забарона на занятак прадпрымальніцкай дзейнасцю грамадскім арганізацыям. Гэта ж суцэльны бар'ер і, адпаведна, вельмі вузкая ніша таго, адкуль ты атрымліваеш рэсурсы. У сваю чаргу, прадстаўнікі мясцовых уладаў даволі аднадушна не бачаць праблем ва ўзаемаадносінах.

— Не, па сваёй практыцы работы я б сказала, што праблемы няма. Тым больш што ўдасканальваецца заканадаўства. Мы ўжо сёння, вось проста дзяржаўны сацыяльны заказ грамадскіх арганізацый, мы іх проста заклікаем, пра-

⁴ ДАНДА — дзяржавай арганізаваныя недзяржаўныя арганізацыі (рус. ГОНГО).

водзім нарады, метадаветы, ладзім такія семінары ў тым, што заклікаем: «Давайце, прыходзьце да нас працаваць на ўмовах дзяржаўнай замовы».

— Я думаю, праблемы не існуе. Я думаю, што існуе, ці існуе наогул, скажам так, на дастатковым узроўні развіццё супрацоўніцтва грамадскіх арганізацый. Гэта значыць, мы робім першыя крокі ў гэтым кірунку. Па-першае, можа быць, і дзяржаўная сістэма яшчэ баіцца грамадскіх арганізацый. І па-другое, можа быць, яшчэ і грамадскія арганізацыі недастаткова самаўпэўненыя, што яны могуць аказаць уплыў, дапусцім, на прыняцце нейкіх рашэнняў.

— У цэлым дзяржава — Рэспубліка Беларусь — не лічыць гэта (узаемадзеянне паміж уладамі і АГС. — **Заўв. аўт.**) праблемай, таму што яна сабе стварыла сваю сістэму кіравання, якая абсалютна не ўключае вось гэтую неабходнасць структур грамадзянскай супольнасці. І напэўна, толькі ў апошнія некалькі гадоў пад ціскам знешніх фактараў яна пачало звяртаць увагу. І то толькі калі гэтыя фактары існуюць знешнія. Напрыклад, неабходнасць якога-небудзь міжнароднага праекта з еўрапейскай ці іншымі структурамі — толькі тады яно звяртае ўвагу.

Не бачаць яны асаблівай праблемы і ў заканадаўстве.

— Я думаю, на цяперашні дзень заканадаўства даволі-такі лаяльнае. Усёабдымнае. Гэта значыць, было б жаданне, а магчымасцяў маса. Няма такіх перашкод, што вось гэта нельга ці кудысьці не пускаюць.

Аднак адсутнасць праблемы не азначае, што ўсё ясна і зразумела, паколькі зразумелай устаноўкі зверху на супрацоўніцтва таксама няма. Як паказалі нашы інтэрв'ю, прадстаўнікі мясцовых органаў улады даволі слаба знаёмыя з заканадаўствам аб грамадскім удзеле. Таму яны, як правіла, супрацоўнічаюць са зразумелымі ім, праверанымі арганізацыямі.

— Ёсць нейкія ідэалагічныя ўстаноўкі, агульнанацыянальныя, якія патрабуюць ад дзяржорганаў не ствараць сабе дадатковых кантралёраў у выглядзе грамадскіх арганізацый. І ёсць жаданне нешта змяніць. Але гэтае жаданне перш за ўсё звязана з канкрэтнымі асобамі. Гэта значыць, нейкай такой вялікай праграмы супрацоўніцтва няма.

— Але на мясцовым узроўні, я скажу так, не ўсе мае калегі будуць гэтым займацца. Ну не будуць за нейкія рашэнні браць на сябе дадатковую адказнасць. І не кожны на гэта гатовы. Гэта лішняя, дадатковая нагрузка.

— Ведаеце, адразу што на розум прыходзіць — гэта, напэўна, трэба прыняць нейкі канкрэтны закон аб ўзаемадзеянні дзяржапарату з грамадскімі арганізацыямі, які б дакладна прапісваў, хто што можа, хто чаго не можа. І тады, напэўна, будзе ўсё гранічна выразна і ясна. І тады адзін аднаго, можа, перастануць баяцца.

Выказвалася меркаванне, што для дзяржорганаў было б вельмі зручна, калі б на кожную катэгорыю, групу насельніцтва прыходзілася па адной арганізацыі — як кансалідаваная думка гэтай групы.

— Сапраўды, таксама ў нас некалькі грамадскіх арганізацый па вязнях. Тое ж мы гаворым пра тое, што ўсё ж такі трэба аб'яднацца і працаваць у адным кірунку.

Стратэгіі ўзаемадзеяння

1. Асабістыя кантакты. Вельмі многае залежыць ад канкрэтнага чыноўніка: ад яго інтэлекту, адукаванасці, шырыні поглядаў і нават ад узросту. Калі чыноўнік «нармальны», з ім можна аператыўна вырашаць любыя пытанні, усталяваўшы даверныя нефармальныя адносіны. Сярод прадстаўнікоў АГС вельмі распаўсюджана меркаванне, што асабістыя нефармальныя кантакты ва ўмовах Беларусі — самая эфектыўная стратэгія, нягледзячы на яе няўстойлівасць.

— *Практычна ўсе кантакты, якія ў мяне ёсць з дзяржорганамі, практычна ўсе ініцыятывы, якія ў мяне рэалізуюцца ў партнёрстве з імі, — гэта асабістыя кантакты, г. зн. калісьці я прыйшоў з ініцыятывай, далей атрымалася пераканаць, што гэта можна рабіць, і ўжо маючы асабісты кантакт, ужо не ў рамках законнага абыходжання з грамадзянамі або нейкіх іншых дакументаў, а на асабістай дамоў пачынаецца партнёрства, яно можа быць рознае, ад адміністрацыі раёна, горада ці выканкама да (у ідэале, вядома) узроўню Адміністрацыі Прэзідэнта.*

— Тут іншая праблема: яны там часта мяняюцца. Толькі знойдзеш канал, а потым бах — і ўсё спачатку.

2. Узаемадзеянне з падтрыманымі дзяржавай грамадскімі арганізацыямі. Магчымасць прыцягваць рэсурсы гэтых арганізацый, кааперавацца з імі для сацыяльных і дабрачынных арганізацый прыносіць станоўчы вынік.

— Я дзесяць гадоў кірую дабрачыннай арганізацыяй, я лічыла, што БРСМ чапаць не трэба, «Белую Русь» чапаць не трэба, з імі звязвацца не трэба, наогул, каб майго прозвішча там не было. А зараз я перагледзела свае пазіцыі, сказала: няхай працуюць. Я змяніла свой пункт гледжання сама, таму што я зразумела, што мы можам рэсурсы там узяць, і я сваю пазіцыю змяніла: яны нам дапамагаюць рэальна.

3. «Малыя справы». Адной з сур'ёзных праблем прадстаўнікі АГС называлі пасіўнасць насельніцтва, характэрную як для Мінска, так і для абласных цэнтраў і малых гарадоў. Па назіраннях удзельнікаў дыскусій, людзі не хочуць уступаць у грамадскія арганізацыі, быць іх фармальнымі членамі. Але пры гэтым людзі гатовыя, калі трэба, сабрацца і разам агульнымі намаганнямі вырашыць нейкую агульную праблему. У «талацэ» ўдзельнічаюць і тыя, хто прадстаўляе мясцовую ўладу.

— У нас самы страшны дом у СНД, людзі займаліся гэтым домам з мінулага года, і па тэлебачанні было, і газеты былі, і мы самі прыйшлі з людзьмі пагаварылі і паставілі ўладу ў вядомасць, што мы праводзім 23-га... мы гэта назвалі «грамадскі сход мікрараёна», і самае цікавае, што ніхто не сказаў нічога супраць. **Мы запрасілі дэпутата, але мы ведаем, што раённы Савет дэпутатаў адклікаецца на гэта, і наша старшыня паглядзела, што грамадскі сектар — гэтая тыя, з кім можна працаваць. І яна прыйшла на гэты сход.**

— Чыноўнікаў трэба трохкі... варушыць. Мы калі сабралі шмат людзей там, нам трэба бардзюры пакласці... Я і кажу: а давайце мы зараз патэлефануем намесніку старшыні выканкама па пытаннях будаўніцтва. Тэлефаную, кажу: «Тут трэба прыгожа пасадзіць, мы прыгожыя вербы пасадзім, але тая тэрыторыя, фасадная, страшная, зараз там мяняюць электрыкі слупы, дык вы, можа, нам дапамажыце». Слухайце, ён нам узяўся дапамагаць.

Што тычыцца прадстаўнікоў дзяржорганаў, то яны вылучаюць такія дзве абагульненыя стратэгіі: «яны да нас прыйшлі» і «мы іх паклікалі». У першым выпадку АГС просяць аб падтрымцы / удзеле / дазvole і да т. п., у другім — мясцовыя органы ўлады для нейкіх мэтаў / праектаў / мерапрыемстваў / абмеркаванняў запрашаюць мясцовыя арганізацыі. Трэба патлумачыць, што ў другім выпадку яны клічуць тых, каго ведаюць — хто ўваходзіць у грамадскія саветы, ужо прыходзіць у мясцовыя органы, з кім ужо праводзілі нейкія сумесныя дзеянні. Як правіла, стратэгія «мы іх паклікалі» ў планіравачнай стадыі часцей за ўсё ніяк не праяўляецца публічна (груба кажучы, аб'явы ў газеце ці на сайце не будзе), таму для новай арганізацыі, якая не супрацоўнічала раней з дзяржорганамі, даведацца і трапіць на такія сустрэчы праблематычна. Аднак мясцовыя ўлады не лічаць гэта праблемай.

Удзел АГС у грамадскіх саветах, грамадскіх абмеркаваннях і сумесных мерапрыемствах з органамі ўлады

Грамадскія саветы

Грамадскія саветы — адна з форм удзелу ў прыняцці рашэнняў у Беларусі, даступных арганізацыям грамадзянскай супольнасці. Саветы існуюць пры міністэрствах і іншых дзяржорганах як на нацыянальным, так і на мясцовым узроўні. Як правіла, грамадскія саветы на мясцовым узроўні больш вузкаскіраваныя па тэматыцы: саветы па развіцці прадпрыемальніцтва, савет па развіцці веларуху і г. д.

Паводле ацэнак прадстаўнікоў АГС, на сёння практыка іх удзелу ў грамадскіх саветах на мясцовым узроўні распаўсюджана мала: за рэдкім выключэннем удзельнікі даследавання або не дасведчаныя, ці існуюць саветы ў населеных пунктах, або сведчаць пра тое, што незалежныя АГС у іх не ўваходзяць.

— *Можа, саветы існуюць, але без нас.*

— *У нас нешта ёсць, па заканадаўстве гэта быццам неабходна, грамадскія саветы. Я не чула, каб хтосьці з грамадскіх арганізацый быў туды ўключаны, рэальна дзеючых.*

У нас у дырэктара нашай арганізацыі была такая ініцыятыва стварыць рэальны савет з грамадскіх актывістаў пры гарвыканкаме, які будзе працаваць, самі мы распрацавалі прапанову. Дакументальна было распрацавана сумесна, але яны нічога не падпісваюць, справу адцягваюць.

— Я хачу дадаць, у нас у Магілёве таксама ёсць розныя саветы грамадскіх аб'яднанняў, моладзевых, але дэмакратычных, апазіцыйных туды не запрашаюць.

— У раёнах яшчэ ў нас такіх саветаў не практыкуюцца.

АГС, па словах іх прадстаўнікоў, не раз рабілі спробы патрапіць у савет. Мясцовым органам улады рабіліся адпаведныя прапановы, падаваліся праекты і планы сумеснай дзейнасці ў рамках савета. Але рэакцыя была негатыўнай альбо яе не было наогул. Асабліва складана трапіць у грамадскі савет арганізацыям, якія працуюць у раёнах, малых гарадах.

— У нас, у Барысаве, памянялася ўлада раённая, была вялікая сустрэча, дзе прысутнічалі больш за 300 прадпрымальнікаў і прадстаўнікоў мясцовай грамадскасці, і ў нас з'явіўся энтузіязм, што нешта па-новаму пайшло. І прадстаўнікі нашай арганізацыі хадзілі на прыём да старшыні райвыканкама таксама з прапановай: **давайце супрацоўнічаць, сродкі шукаць разам, і прапанова была менавіта, каб уключылі ў нейкі грамадскі савет. Старшыня райвыканкама сказаў: вы што, кіраваць намі хочаце? У нас ёсць там структуры, якія ў гэтых сферах. Разумеюце, прадстаўніцтва незалежных грамадскіх арганізацый для іх вынікала як кіраванне выканкамам, яны адмовілі: не, у нас ёсць савет, вас там не трэба.**

— Няма нас у савеце, але калі мы пайшлі на прыём, адной з прапаноў гучала... Тым больш, што грамадская арганізацыя займаецца праблемай падтрымкі жанчын і сем'яў, якія трапілі ў крызісную сітуацыю, і арганізацыя, якая курыруе на нацыянальным узроўні і Мінскую вобласць, **і супрацоўніцтва на вышэйшым узроўні атрымліваецца добра, а на рэгіянальным узроўні амаль нікага.** Калі прапанавалі: давайце хоць па гэтай спецыфічнай праблеме, дзе мы ўжо спецыялісты і крызісныя лініі існуюць, давайце хоць туды нас уключыце, яны казалі: не. Разумеюце, калі наступныя прапановы былі, пра напісанне праектаў, таксама казалі:

давайце прапановы, мы пачакаем, — і ляжаць яны «пад сукном» і цяпер, Кажу: дэдлайн скончыўся, ну, можа, новыя, не ведаю, атрымаюцца... **Усё стасуецца на асабістых адносінах**, вось нейкае стаўленне да грамадскіх арганізацый з мінулага стагоддзя ў іх засталася, яно перайшло ў гэтае стагоддзе, і нават са зменаў кіраўніцтва яно ўсё роўна такое.

Грамадскія саветы часцяком уключаюць толькі прадзяржаўныя грамадскія арганізацыі і існуюць, хутчэй, фармальна, не маючы планаў работы, не ведучы практычнай дзейнасці, акрамя правядзення пасяджэнняў. Эфектыўнасць саветаў таксама моцна залежыць ад асабістага фактару: пры змене кіраўніцтва на менш лаяльнае ўсе дасягнутыя вынікі і дамоўленасці могуць быць страчаныя.

— У нас створаны такі савет, але ў нас ён лічыцца як каардынацыйны савет грамадскіх арганізацый раёна. Пры ўладзе. Але самае цікавае, што я аднойчы была на гэтым пасяджэнні і паглядзела, чым ён займаецца і над чым працуе. Па сутнасці, нічым не займаецца, там усе дзяржаўна-грамадскія арганізацыі: БРСМ...

У нас каардынацыйны савет узначальваў старшыня ветэранскай арганізацыі, яму 73 гады, ён не разумее, што такое грамадскі сектар. Паколькі мяне туды пастаянна цягаюць, я выказалася: гэты каардынацыйны савет павінен складацца з людзей, якія разумеюць, што такое праектная дзейнасць, што такое грамадская дзейнасць. І сказала, што гэты чалавек, які сядзіць тут на пасадзе, абсалютна ёй не адпавядае. Спатрэбілася паўтара месяца, каб гэтага чалавека пасунулі.

Але, зараз мы вядзём такую працу з раённым Саветам дэпутатаў, пра тое, што ўсё ж такі дэпутаты, скажам, — гэта грамадзянская супольнасць, гэта людзі, якія маюць стасункі з людзьмі.

— У 2010 годзе савет быў створаны, мы ў яго ўваходзілі, потым памяняўся намеснік старшыні па сацыяльных пытаннях — і ўсё.

Ужо на ўзроўні вобласці быў створаны грамадскі кансультацыйны савет, экалагічны, таксама нас уключылі на роўні з Таварыствам рыбаловаў, лесавічкоў-грыбавічкоў, але

нават спробы грамадскіх актывістаў распрацаваць, прапанаваць нейкія пытанні ў парадак, яны сутыкаліся — «ну, мы ж план ужо зацвердзілі на год». Гэта значыць, пытанні разглядаюцца там такія не канкрэтныя, і роля грамадскіх актывістаў у гэтай структуры мінімальна, яны гульцамі ў гэтым працэсе не з'яўляюцца.

Шэраг прадстаўнікоў АГС лічыць, што саветы вычарпалі сябе як традыцыйная форма працы. У сувязі з развіццём і шырокім распаўсюджваннем новых інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій (інтэрнэту, у прыватнасці) няма неабходнасці ў такіх саветах. Дзякуючы інтэрнэту можна рэгулярна звязвацца з партнёрамі і вырашаць любыя пытанні ў аператыўным рэжыме, не збіраючыся для гэтага разам.

— *Пытанне: а ці патрэбны ён? У любога савета павінны быць свае мэты, місія. І не трэба савета для таго, каб сацыяльныя арганізацыі па горадзе маглі разумець, што рабіць. Дастаткова інтэрнэту, абмен інфармацыяй рабіць праз інтэрнэт, не трэба прыходзіць і збірацца ў намесніка старшыні. Мне здаецца, пытанне ў эфектыўнасці такіх саветаў, ці трэба іх выкарыстоўваць, калі ёсць іншыя інструменты працы.*

— *У нас створаны ў горадзе каардынацыйны савет па справах інвалідаў пры райвыканкаме. Туды ўваходзяць прадстаўнікі ўсіх грамадскіх аб'яднанняў інвалідаў, у нас іх пяць ці шэсць, і прадстаўнікі ўсіх аддзелаў выканкама. Калі ён толькі стварыўся, то, вядома, мы збіраліся кожны квартал, нейкія праблемы вырашаліся, зараз ён практычна не працуе. Мы зараз кропкава ўсё вырашаем. Калі ў нас узнікае пытанне, то ў мяне ўсе мабільныя тэлефоны нашых выканкамаўцаў ёсць.*

Тым не менш паспяховы вопыт, калі грамадскія арганізацыі не толькі ўваходзяць у грамадскія саветы, але і досыць высока ацэньваюць эфектыўнасць іх працы, існуе, і ў гэтым выпадку вынікі працы ацэньваюцца станоўча.

— *У нас ёсць грамадска-кансультатывы савет пры аблвыканкаме, куды ўваходжу я, а цяпер ствараецца савет па ўказе прэзідэнта, савет па развіцці прадпрымальніцтва.*

— *Мы толькі пачалі ўдзельнічаць і праз паўгода паглядзім, якія будуць вынікі, у нас і да гэтага было супрацоўніцтва з ДАІ, мы гэта зрабілі пры намесніку старшыні гарвыканкама,*

і па такім жа шляху пайшлі арганізацыі з Гродна, Брэста, Гомеля. Саветы веласіпедныя ствараюцца пры гарвыканках, пры намесніках старшынь. Вынік ёсць прамы, вось у Мінску ўжо зрабілі стратэгічны план на тры гады па развіцці веласіпеднага руху.

— Мы ўваходзім у некаторыя саветы на раённым узроўні, таму што мы ўжо за ўвесь час сфарміравалі добрую базу спецыялістаў, якія з'яўляюцца нашымі прыхільнікамі і прыхільніцамі, і таму мы можам выходзіць на канкрэтныя раёны. Гаворачы пра горад, ёсць пэўны правал, хоць мы ўваходзім ў гарадскі метадычны савет, дзе ўдзельнічаюць аб'яднанні на прадмет таго, якія сацыяльныя пытанні і якім чынам можна вырашаць у горадзе Мінску, нават уваходзяць усе тэрытарыяльныя цэнтры сацыяльнага абслугоўвання, але, як правіла, рашэнні гэтага савета дублююць рашэнні дзяржаўных праграм, не маюць ніякіх інавацый.

Прадстаўнікі мясцовых органаў улады кажуць пра тое, што саветы ёсць і працуюць, і ў іх уключаны і АГС. Пра тое, якія менавіта грамадскія арганізацыі туды ўваходзяць і па якім крытэрыі яны туды ўключаюцца, рэспандэнты асабліва не задумваліся, падкрэсліваючы хутчэй сам факт таго, што ёсць саветы, а ў іх прадстаўлены АГС.

— Дапусцім, сёння ў нас у сацыяльнай сферы, у дамах-інтэрнатах, створаны апякунскія саветы. І ў склад апякунскіх саветаў у абавязковым парадку ўваходзяць прадстаўнікі грамадскасці. У паліклініках, наколькі я ведаю, таксама грамадскія саветы створаны і таксама прадстаўнікі грамадскіх арганізацый ёсць.

Даволі часта такія саветы ствараюцца выключна таму, што гэтае патрабаванне нейкага міжнароднага праекта.

Публічныя абмеркаванні

Публічнае абмеркаванне дапамагае наладжваць узаемадзеянне з зацікаўленымі бакамі і прымаць больш эфектыўныя і ўстойлівыя рашэнні, якія ўлічваюць іх уплыў на жыццё грамадзян, жыхароў, кампаній, іншых зацікаўленых бакоў. Зараз у Беларусі актывізуецца поле грамадскіх абмеркаванняў, заканадаўча замацоўваецца ў сферах, у якіх грамадскія абмеркаванні павінны праводзіцца па ўсіх прымаемых рашэннях.

Прадстаўнікі АГС актыўна ўдзельнічаюць у публічных абмеркаваннях, дамагаюцца выканання ўмоў заканадаўства па іх правядзенні, а ў некаторых выпадках бяруць на сябе ролю ініцыятараў, арганізатараў і фасілітатара гэтых абмеркаванняў.

— Я не магу сказаць, што гэта штосьці масавае, што б у 140 раёнах ці там ва ўсіх сельсаветах, але апошнім часам такая практыка стала шырокая, вось пасля таго, як была прынята Стратэгія ўстойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі да 2030 года, там ёсць раздзел 8, які спецыяльна пра тое, як грамадзянская супольнасць павінна ўдзельнічаць у рэалізацыі гэтай стратэгіі... У нас ёсць многа прыкладаў у розных раёнах, калі менавіта грамадскія арганізацыі арганізуюць увогуле грамадскія слуханні, каб былі распрацаваны лакальныя стратэгіі ўстойлівага развіцця... Трэба, каб арганізоўваліся слуханні, распрацоўваліся прыярытэты, каб разам вызначаліся, куды гэтая тэрыторыя павінна рухацца эканамічна, сацыяльна. Гэты прыцып з нядаўняга часу працуе.

— НКА, вядома, удзельнічаюць, мала таго, грамадскія арганізацыі часта даюць ім адбыцця, таму што жыхары не ведаюць, няма парадку дзеянняў, мала таго, вельмі часта на этапе заявы гэтых грамадскіх слуханняў яны няправільна заяўляюцца, не па форме публікуецца інфармацыя, на сайце не прадастаўляецца, якраз-такі грамадскія арганізацыі ўсё і робяць.

— НКА інфармуюць насельніцтва, і часам некаторыя грамадскія арганізацыі нават кансультуюць грамадскасць юрыдычна, а што ім рабіць? Мы бачым, у прыцыпе, можа я ўтрырую, я бачу некампетэнтнасць людзей працаваць з гэтым інструментам.

— На ўзроўні горада, дзе кожны ахвотны мог унесці сваю заўвагу, у нас было грамадскае слуханне па плане рэканструкцыі горада, у нас там праблемы былі, кожны мог патэлефанаваць і прыйсці, былі пазначаны каардынаты, была магчымасць і анлайн, і афлайн паўдзельнічаць, можна было даць свае нейкія заўвагі. І гэта было як ноу-хау, таму што новы мэр прыйшоў. Потым у прэсе быў вынік гэтых абмеркаванняў, з карэкціроўкамі нават...

Аднак, на думку прадстаўнікоў АГС, эфектыўнасць публічных абмеркаванняў часта нізкая, што звязана не толькі са слабай інфармаванаасцю насельніцтва і адсутнасцю вопыту ўдзелу ў такіх слуханнях, але і з незацікаўленаасцю дзяржаўных структур і мясцовай улады. Абмеркаванне часта носіць характар інфармавання, не з'яўляецца дыскусіяй з выразнымі зафіксаванымі вынікамі і не прыводзіць да прыняцця практычных мер.

— *Я скептычна на гэта гляджу, таму што я шмат бачыў такіх ініцыятыў, і гэта заканчвалася на тым, што толькі праводзілі штосьці, пісалі, публікавалі ў брашуры, — і на гэтым усё.*

— *Яшчэ Закон «Аб грамадскіх абмеркаваннях», гэта закон ад Міністэрства архітэктуры, згодна з якім жыхары могуць удзельнічаць у грамадскіх абмеркаваннях, і крыху больш чым год таму яго спрабавалі перагледзець, Міністэрства архітэктуры зрабіла выгляд, што яно яго перагледзіць, але яго хацелі зрабіць больш простым для грамадзян у плане магчымасці паабмяркоўваць гэты праект, але яго не змянілі.*

Грамадскае абмеркаванне — гэта заўжды непрадказальнае па форме інфармацыйнае дзеянне, якое можа вымалявацца ў нейкую форму пратэсту, і для іх незразумела, навошта гэта абмяркоўваць, прасцей па сістэме праціснуць праект. І выніковасці ніякай не будзе, абмеркавалі і разышліся.

— *Нават калі органы ўлады арганізуюць нейкія абмеркаванні, пра будоўлю фармальна арганізуюцца гэтыя слуханні, прыходзяць людзі, уступаюць у нейкі дыялог, ім заяўляюць: ёсць генеральны план — і ўсё, прымайце.*

— *Я пару разоў удзельнічаў... У асноўным у нас праходзіць па рэалізацыі нейкіх праектаў, г. зн. у нас горад выйграў некалькі праектаў... Яны выйгралі еўрапейскі, па добраўпарадкаванні горада, г. зн. там добрыя сумы... і нас запрашалі, і кожны выказаў, што б хацеў бачыць у горадзе, па будаўніцтве ў нас былі веладарожкі, па асвятленні, па нейкіх спартыўных мерапрыемствах. Я удзельнічаў як прадстаўнік ад інвалідаў, г. зн. я ўносіў свае пажаданні па безбар'ерным асяроддзі.*

— *Проста ў нас так атрымалася, што грошы выдзелілі, грошы не маленькія, а як выдаткаваць іх прыгожа, яны не ведаюць. І вось яны нас збіраюць, каб ім потым можна*

прыгожа даць справаздачу, паказаць, яны ўсё ж такі перад ЕС даюць справаздачу.

Прадстаўнікі мясцовых органаў улады адзначаюць удзел АГС у грамадскіх абмеркаваннях, не ставячы пад пытанне якасць іх правядзення, адведзены на іх час і тое, наколькі прапановы АГС прымаліся затым пад увагу. Зноў жа, хутчэй, падкрэсліваўся сам факт наяўнасці такіх абмеркаванняў.

— *Дапусцім, у цяперашні час прапрацоўваецца закон-напраект аб сямейным гвалце, аб прафілактыцы сямей-нага гвалту, то тут таксама падключаюцца напругую ўсе грамадскія арганізацыі. У нас былі круглыя сталы, дзе прадстаўнікі МУС, сацыяльнай сферы, розныя кіраўнікі дзяр-жаўных органаў і грамадскія арганізацыі разам удзельнічалі ў абмеркаванні.*

— *Калі былі грамадскія слуханні па пытанні выразкі дрэваў, тады не запрашалі, але было абвешчана, і я ведаю, што прадстаўнікі грамадскіх арганізацый там таксама прысутнічалі, выказвалі сваё меркаванне. Гэта былі ў выканкаме адкрытыя слуханні, там было заходзь, кажы. Я ведаю, што былі прадстаўнікі грамадскіх арганізацый. І прадстаўнікоў грамадскіх арганізацый было больш, чым проста людзей, якія, скажам так, не аб'яднаныя нейкай ідэяй у нейкі калектыў.*

Трэба адзначыць, што грамадскія абмеркаванні, як і іншыя формы ўзаемадзеяння з АГС, могуць выкарыстоўвацца затым як аргумент «гэта голас народа», як нейкі зрэз грамадскай думкі па нейкім пытанні.

— *І грамадскія абмеркаванні, уласна, дапамагаюць ска-заць, што «хлопцы, прабацьце, мы запыталіся грамадскую думку, грамадства лічыць так і вось так, і мы робім усё ў адпаведнасці з жаданнем грамадства». Калі грамадства супраць таго, каб у Віцебску будаваўся Сафійскі сабор, значыць, ён не будзецца, і на сённяшні дзень гэтая тэма закрытая. Таму гэта дапамагае дзяржаве ўбачыць у тым ліку, ці правільныя тыя прапановы, якія выносяцца, ці пад-трымліваюцца яны народам, ну і, натуральна, зацікаўле-насць дзяржавы ў тым, каб у грамадскім абмеркаванні ўзяла ўдзел як мага большая колькасць людзей.*

Удзел беларускіх НКА ў рэалізацыі дзяржпраграм і планаў дзеяння на мясцовым узроўні

Актывісты ў рэгіёнах, як правіла, ведаюць пра існаванне такіх дакументаў, як Міжведамасны план па правах чалавека, Нацыянальны план дзеянняў па забеспячэнні гендарнай роўнасці, аднак адзначаюць, што рэалізацыя гэтых дакументаў адбываецца ў асноўным у Мінску. У раёны яны спускаецца не на ўзровень АГС, а на ўзровень дзяржаўных структур.

Напрыклад, у падрыхтоўцы Альтэрнатыўнай справаздачы па забеспячэнні гендарнай роўнасці ўдзельнічаюць таксама некаторыя жаночыя арганізацыі з абласных цэнтраў і малых гарадоў, але такіх арганізацый няшмат.

— *Для падрыхтоўкі альтэрнатыўнай справаздачы аб'ядналі свае рэсурсы арганізацыя «Гендарныя перспектывы», Беларускае асацыяцыя маладых хрысціянскіх жанчын, «Радзіслава», Магілёўскі жаночы цэнтр, «Правінцыя» (барысаўская арганізацыя) і «Яе правы». «Яе правы» яшчэ самі рабілі альтэрнатыўную справаздачу і з ёй выступалі.*

— *Я ведаю грамадскія арганізацыі, якія займаюцца гендарнымі пытаннямі, але яны ў рэгіёнах не прадстаўлены. Я не чула, каб на мясцовым узроўні было, гэта развіта толькі ў Мінску.*

Выключэнне складае Нацыянальны план дзеянняў па рэалізацыі ў Рэспубліцы Беларусь палажэнняў Канвенцыі аб правах інвалідаў на 2017–2025 гады. Арганізацыі, якія прадстаўляюць людзей з інваліднасцю, удзельнічалі ў стварэнні гэтага плана і зараз удзельнічаюць у яго рэалізацыі. Спасылаючыся на выказванні ўдзельнікаў фокус-групавых дыскусій, можна канстатаваць высокую актыўнасць і выніковасць дзеянняў АГС у рамках гэтага плана.

— *Практычна ўсе арганізацыі, якія прадстаўляюць людзей з інваліднасцю, так ці інакш удзельнічалі ў з'яўленні гэтага плана, яны актыўна абмяркоўвалі, уносілі нейкія прапановы, і агулам там шмат ёсць пазіцый, якія прапанавалі грамадскія арганізацыі.*

— *Мы актыўна ўдзельнічаем у гэтым. Мы зараз глядзім, якім чынам рэалізуецца ва ўстановах адукацыі інтэграцыя інвалідаў, нават не інтэграцыя, там ужо інклюзія, і мы цяпер маніторым гэта і будзем рыхтаваць справаздачу аб тым, што не ўсё так пазітыўна. І гэта міжведамаснае ўзаемадзеянне — установы адукацыі, аховы здароўя, сацыяльнай абароны. Якасць сацыяльных паслуг, што аказваюцца цяжкахворым дзецям тут, састарэла. Мы зараз такую справаздачу збіраем.*

Прадстаўнікі мясцовых органаў улады, з якімі праводзіліся інтэрв'ю, мала ведаюць аб гэтых планах, паколькі непасрэдна з імі не працуюць.

Уплыў АГС на прыняцце рашэнняў

Удзельнікі фокус-групавых дыскусій даволі скептычна ставяцца да магчымасці НКА ўплываць на прыняцце рашэнняў, асабліва калі гаворка ідзе пра палітыку ці бюджэт.

— *Там, дзе палітыка, паўплываць наогул нельга.*

— *Па бюджэце, мне здаецца, нельга паўплываць, таму што бюджэт фарміруецца зверху ўніз, усё размяркоўваецца і аддаецца ўніз.*

— *Усё прымаецца цішком, бюджэт спускаецца зверху, і сёння, на ўзроўні сельскага Савета, ёсць не бюджэт, а каштарыс, які зацвярджаецца на раённым узроўні, ім там адводзіцца, а яны аўтаматычна галасуюць. І гадоў 10 назад каштарыс складаў (мы рабілі аналіз) недзе 15 тыс. долараў на сельскі Савет, што з гэтым каштарысам можна зрабіць? Заробак старшыні сельсавета, можа прыбіральшчыцы якой. Тым не менш у асобных выпадках такое магчыма.*

— *Рашэнне ўладаў нам удалося памяняць. Грузаперавозчыкам даваліся штрафы за няправільна аформленыя таварасуправаджальныя дакументы. Напрыклад, з Расіі прывезлі груз, у іх няправільна аформленыя дакументы, яны заязджаюць на тэрыторыю Беларусі, іх спыняюць, звычайна рэйды: мытня, падатковая, яшчэ якія-небудзь органы. Няправільна аформленыя накладныя — і атрымлівалася, што кіроўцы штрафаваліся на суму перавозімага грузу.*

Яны звярнуліся да нас, і мы арганізавалі праз аблвыканкам сустрэчу з усімі, хто прымае рашэнні (суды, пракуратура, транспартная інспекцыя). Сабралі ўсіх, і ад аблупраўлення прадпрымальніцтва Магілёўскага аблвыканкама, ад нас я прыйшла. У выніку накіравалі прапанову ў Рэспубліканскую канфедэрацыю прадпрымальніцтва, ва ўсе міністэрствы, — штрафы адмянілі.

Абмяркоўвалася такая форма ўплыву, як сацыяльны заказ, дзяржаўна-прыватнае партнёрства. Пры ўсіх недахопах гэта, відаць, адзін са спосабаў уплыву на прыняцце рашэнняў.

— *На мясцовым узроўні, узяць, да прыкладу, сацыяльны заказ. У большасці заказаў гэта пачынаецца з грамадскай ініцыятывы, г. зн. грамадская арганізацыя прыходзіць да ўладаў і кажа, што ёсць такая праблема і мы хочам рабіць гэтак. Калі зоркі сышліся і яны пагадзіліся, то так, пачынаецца, калі не пагадзіліся, то залежыць ад настойлівасці арганізацыі — як БелАДДіМІ⁵ ў Пухавіцкім раёне. У Пухавіцкім раёне была ўнікальная сітуацыя: там у маладой сям’і, дзе абое бацькі з інваліднасцю, нарадзілася здаровенькае дзіця.*

Спачатку ўрачы не хацелі аддаваць дзіця маці, таму што асцерагаліся, што тая не справіцца, Мама паўтара месяца не выходзіла з лякарні, патрабавала вярнуць дзіця. Адалі хлопчыка, абое — людзі з інваліднасцю, і ў іх складанасці. Мясцовая БелАДДіМІ ўзяла апеку над сям’ёй: і няню далі, сваімі сіламі, і вучылі бацькоў, як абыходзіцца з дзіцем.

Навучылі бацькоў даглядаць дзіця, і вось яны гэта рабілі, але свайго рэсурсу мала, і яны звярнуліся да мясцовых уладаў і кажуць: «Мы хочам, каб вы праз сацзаказ прафінансавалі». Начальнік упраўлення сацыяльнай абароны кажа: «Не, мы не хочам. Наогул, тэрытарыяльны цэнтр правёў маніторынг і атрымаў інфармацыю, што няма патрэбы». Напісалі ў прэсе, выйшлі на міністэрства, у выніку ўнеслі змены ў пастанову, што для такіх сем’яў на дзяржаўным узроўні належыць. І мясцовыя выдзелілі сродкі.

Так, калі на высокім узроўні адабрэнні ішлі, тады пайшлі на саступкі, г. зн. у большасці гэта ініцыятыва прадстаў-

⁵ БелАДДіМІ — Грамадскае аб’яднанне «Беларуская асацыяцыя дапамогі дзецям інвалідам і маладым інвалідам».

нікоў грамадскасці. Ёсць прыклады за апошнія месяцы: з Валожынскага раёна мне ўжо тэлефанавала мясцовая ўлада, прапануюць сабраць грамадскіх актывістаў і запрашаюць мяне, каб растлумачыць ім, што такое сацзаказ.

Прадстаўнікі мясцовых уладаў прытрымліваюцца іншага меркавання: яны лічаць, што АГС удзельнічаюць у прыняцці рашэнняў. Пры абмеркаванні спосабаў гэтага ўдзелу рэспандэнты ў асноўным паказваюць механізмы больш абмеркавання і зваротнай сувязі, чым непасрэдна прыняцця рашэнняў: асабістыя сустрэчы, грамадскія абмеркаванні, кансультацыі, часам электронныя звароты.

Ну, па-першае, дыялог. Сустрэчы, ініцыяванне нейкіх пытанняў, узняцце, укараненне сацыяльных праектаў.

— Бываючы ў Мінску на розных нарадах, семінарах, планёрках, я бачу, што грамадскія арганізацыі сёння прыцягваюцца ў розныя сферы жыцця. У сацыяльнай сферы — гэта адны грамадскія арганізацыі сацыяльнай накіраванасці. Далупсім, у той жа транспартнай сферы, камунікацыях горада прыцягваюць розныя асацыяцыі: аўтамабілістаў, дарожныя асацыяцыі. Мне здаецца, у будаўніцтве таксама прыцягваецца грамадскасць, іх меркаванні важныя.

Ці ёсць узаемадапамога паміж сектарамі на мясцовым узроўні

Прадстаўнікі АГС часцей за ўсё згадваюць дапамогу ў выглядзе лістоў падтрымкі праекта, прадастаўлення памяшкання, транспарту, розных паслуг, арганізацыйнай дапамогі:

— Ну, толькі ліст падтрымкі праекта, у лепшым выпадку...

— Калі, напрыклад, нам трэба памяшканне на нейкае мерапрыемства, то ў нас праблем няма, пішам — і ўсё...

— Агульны круглы стол, запрасіць, яны прыйдуць...

— Калі мы праводзім мерапрыемствы, дзе трэба дазвол гарвыканкама, іх усё задавальняе, калі мы нешта просім, і ў іх ёсць там абсталяванне, то яны дапамагаюць, але гэта больш не канкрэтна матэрыяльная падтрымка, а задзейні-

чанне нейкіх службаў, за якія яны могуць выставіць рахунак, плацяць самі: падключэнне электрычнасці, МНС, хуткая. Асабліва падкрэсліваюць важнасць дапамогі з боку органаў улады прадстаўнікі сацыяльных і дабрачынных арганізацый.

— Я не памятаю такога, каб мы прасілі, а яны не зрабілі. Мы зрабілі паслугу для цяжкаворых дзяцей, калі іх трэба прывозіць у хоспіс, у нас няма транспарту вялікага, калі ёсць нейкія складаныя пытанні, тады я іду да мэра: «Нам трэбна паслуга “сацыяльнага таксі” за бюджэтныя грошы, нам трэба перавозіць дзяцей. У нас адна машына на горад, а нам трэба кожны дзень прывозіць», — і яны нам зрабілі гэтую паслугу. У наступным годзе мы хочам паспрабаваць дзяржаўную сацыяльную замову.

— У нас усё ж такі дзеці з інваліднасцю і маладыя людзі з інваліднасцю, таму трохі па-іншаму лабіруюцца пытанні, таму што будуюцца дыялог з мясцовай уладай у такім ключы, што нам нават калі дапамогу вылучаюць, і нават гуманітарную, замежную, бязвыплатную, там другое льготнае падаткаабкладанне, таму што гэта ўсё ж такі звязана з інваліднасцю.

У нас ёсць адна пярвічная арганізацыя, і яна павінна была зачыніцца, і паверце, што мясцовая ўлада сабрала людзей з інваліднасцю, каб не даць зачыніцца нашай адной пярвічнай арганізацыі, самі сталі ініцыятарамі таго, каб пярвічная арганізацыя ў гэтым рэгіёне была, мы нават не разумеем, у чым іх выгада ў існаванні гэтай пярвічнай арганізацыі, але тым не менш яны ўзяліся, нават старшыня адміністрацыі сабраў у сваім раёне і прадстаўнікоў сваёй адміністрацыі, і людзей з інваліднасцю менавіта ў тым ключы, каб захаваць пярвічную арганізацыю.

Ёсць прыклады, калі для атрымання дапамогі на мясцовым узроўні неабходна ісці праз рэспубліканскія органы.

— Напрыклад, з горада Мінска таварыства глухіх звярнулася да Міністэрства працы і да горада: чалавек са слабым слыхам або глухі чалавек не можа набраць тэлефон, выклікаць лекара на дом або сантэхніка, і яны прапанавалі стварыць цэнтр прыёму-перадачы, калі сурдаперакладчык праз скайп або вайбер мае зносіны з глухімі і потым вырашаюцца іх праблемы. І ў горадзе выдзелілі грошы, даручылі

адміністрацыі Партызанскага раёна праз дзяржаўны сацзаказ прафінансаваць такі цэнтр.

Далей паўстала калізія: у нас сістэма пабудавана такая, што фінансісты Партызанскай адміністрацыі кажуць, што мы можам фінансаваць толькі тыя паслугі, якія аказваюцца тым, хто жыве ў Партызанскім раёне. Для Партызанскага раёна гэта фінансава немэтазгодна. Гэта мэтазгодна для ўсяго горада, а гарадскі камітэт не хоча выступаць заказчыкам па розных прычынах. І як у такой сітуацыі быць? Як прыняць рашэнне, як аформіць паперы? Як сфарміраваць заданне? У выніку горад Мінск дэлегаваў паўнамоцтвы, правялі конкурс — ужо другі год паслуга фінансуецца.

Удзельнікі фокус-групавой дыскусіі падкрэслівалі, што для забеспячэння падтрымкі з боку органаў улады важна ўключаць свае мерапрыемствы ў агульны план.

— Прамой падтрымкі, я б не сказала, што яна ў нас ёсць, але нашы арганізацыі ў Віцебску ўключаюць свае мерапрыемствы ў план, і тады арганізацыя не нясе выдаткаў за міліцыю, хуткую дапамогу.

Прадстаўнікі мясцовых органаў улады таксама апісваюць розную інфармацыйную, кансультацыйную, арганізацыйную дапамогу, якую яны могуць аказаць і аказваюць (а таксама дапамогу і з другога боку — ад АГС уладам).

— Калі, напрыклад, грамадская арганізацыя хоча правесці нейкае мерапрыемства, напрыклад велапрабег той жа самы, то аказваецца садзейнічанне, напрыклад суправаджэнне супрацоўніка ДАІ. Або калі яны, праводзячы велапрабег, хочуць наведць тое ці іншае месца, якое не вельмі даступнае, калі мясцовыя органы ўлады бачаць карысць у гэтым, то, у прынцыпе, яны дамаўляюцца і прапускаюць, скажам так, праз дамбу на вадасховішчы, там праехаць як бы нельга простаму смяротнаму, а калі арганізацыя арганізуе велапрабег, то тады даюць дазвол.

Але ў дачыненні да фінансавай дапамогі аднадушна кажуць, што так быць не можа, бо выдаткоўваюцца бюджэтныя грошы. Хутчэй наадварот — тут АГС могуць выступаць як рэсурс дапамогі дзяржорганам.

— Таму што мясцовыя органы ўлады бачаць нават у арганізацыі, праз грамадскую арганізацыю магчымасць

прыцягнення нейкіх грашовых рэсурсаў для рашэння нейкіх пэўных праблем, якія, магчыма, павінны былі закрываць самі мясцовыя органы.

Зноў жа, тут гаворка ідзе пра супрацоўніцтва, што ўжо ўстаялася. Арганізацыі «з вуліцы» патрабуецца спачатку пабудаваць адносіны з мясцовымі ўладамі, каб разлічваць на міжсектарнае ўзаемадзеянне.

Доступ да інфармацыі

Доступ да інфармацыі пра дзейнасць мясцовых органаў улады ў грамадзянскай супольнасці абмежаваны. Інфармацыя на адпаведных сайтах мясцовых органаў улады, паводле ацэнак прадстаўнікоў АГС, няпоўная, фрагментарная, часцяком састарэлая. Узаемадзеянне з грамадскімі арганізацыямі асвятляецца выбарчна: звычайна інфармуюць аб узаемадзеянні з БРСМ, «Белай Руссю» і пад. (ва ўсякім разе, не з НКА).

— І калі гаворыш пра нейкую дэпутацкую дзейнасць, якая больш-менш адкрытая, дзе можна спытацца ў дэпутата. А што мы сёння ведаем пра дзейнасць выканкама ці пра іх рашэнні? Інфармацыі па гэтых рашэннях няма на сайтах выканкама, і патрапіць на пасяджэнне выканкама ўвогуле немагчыма.

— Ніхто не ведае, якія пытанні, ніхто парадак дня не публікуе.

— Сельскі Савет яшчэ можа апублікаваць, але гэта рэдка, а выканкам — ніколі не чуў пра такое.

— У нас у Жыткавіцкім раёне ёсць раздзел «Грамадскія арганізацыі» на сайце, але там БРСМ, ветэраны.

— Я нічога не ведаю аб узаемадзеянні адміністрацыі майго раёна з НКА.

Прадстаўнікі мясцовых уладаў лічаць, што ў іх у цэлым дастаткова доступу да інфармацыі пра дзейнасць АГС: прэс-рэлізы, СМІ, сайты, сацсеткі.

— У большасці тых арганізацый, пра якія мы казалі, на тэрыторыі нашага раёна ёсць старонкі ў сацыяльных сетках. Ёсць сайты, але сайты не вельмі актуальныя. Цяпер нават больш вось сацыяльныя сеткі. Усю інфармацыю больш там атрымліваю.

СМІ: Інфармаванне насельніцтва

Распавядаючы аб працы са СМІ, удзельнікі дыскусій — прадстаўнікі АГС звыкла дзеляць усе сродкі масавай інфармацыі на «дзяржаўныя» і «незалежныя».

Ва ўзаемадзеянні з дзяржаўнымі СМІ прадстаўнікі АГС вылучаюць наступныя праблемы:

- пры асвятленні мерапрыемстваў, якія праводзяцца АГС, не згадваюцца іх назвы. На думку ўдзельнікаў даследавання, на гэта існуе сакрэтнае распараджэнне ўладаў;

- менавіта ў публікацыях дзяржаўных СМІ ўлады схільныя прыпісваць сабе ініцыятывы АГС. Арганізацыі лічаць, што лепш самім даваць інфармацыю аб сваёй дзейнасці ў дзяржаўныя газеты, чым запрашаць журналістаў ад іх.

— *Пачнём з таго, што дзяржаўныя СМІ перакрэсліваюць назвы грамадскіх арганізацый у сваіх артыкулах. Гэта даўняя ўстойлівая такая палітыка. Акрамя таго, калі грамадскія арганізацыі нешта робяць, мясцовыя органы ўлады прысвойваюць гэта сабе, быццам гэта іх ініцыятыва. То бок мы зрабілі, у раёне праведзена такое мерапрыемства, а тое, што гэта зрабіла грамадская арганізацыя за свае грошы, нават не згадваецца, таму калі ідзе нейкая інфармацыя, гэта тое, што сама грамадская арганізацыя падае праз недзяржаўныя каналы інфармацыі.*

— *Разумеецца, як бы так мякчэй сказаць, у нас ключавая роля ва ўсім, што адбываецца, павінна быць у дзяржавы. З пункту гледжання палітыкі ўладаў, усё робіць дзяржава, і дзяржава для людзей з'яўляецца асноўнай крыніцай добра, і дзяржава не можа дазволіць, каб у інфармацыйнай прасторы раптам аказалася, што дабро прыносіць хтосьці іншы, а не дзяржава.*

— *Пра БРСМ, Саюз моладзі, ветэранаў яны будуць пісаць у кожным нумары, нягледзячы на тое, што грамадскія арганізацыі зрабілі шэраг больш цікавых, карысных мерапрыемстваў. Вось у нашай газеце, я проста ведаю, была нават забарона, каб маё прозвішча недзе згадвалася, нават калі я працавала загадчыкам аддзела, таму ёсць праблема.*

— *У нас напачатку таксама была такая праблема, я ведаю, што быў неафіцыйны загад, але мы потым да-*

сылалі матэрыялы, запрашалі журналістаў, і зараз ніякіх праблем няма.

— У дзяржаўных СМІ напалову, можа, нешта і напішуць аб нашым мерапрыемстве, а тое, што мы арганізатары, не напішуць. Тое ж самае праект «Тэлебачанне», ім гэты праект цікавы, яны нас запрашаюць, але што б мы ні казалі, хто мы, потым выразаюць, калі ідзе ў эфір.

Аднак некаторыя арганізацыі (прадпрымальніцкія і сацыяльныя, дабрачынныя арганізацыі) аддаюць перавагу ўзаемадзеянню менавіта з дзяржаўнымі СМІ. Іх перавага — устойлівае дзяржаўнае фінансаванне, што вызваляе ад пастаяннага пошуку сенсацый, мадыфікацыі інфармацыі з мэтай узбуджэння цікавасці аўдыторыі любой цаной.

— Газета «Вячэрні Магілёў» — дзяржаўная газета, мы іх запрашаем на мерапрыемствы. Незалежныя СМІ клічам толькі калі канфліктныя сітуацыі. Я не вельмі люблю з імі працаваць, яны заўсёды вышукваюць праблему, будуць нагнаць канфлікт, і я чытаю, што я такі скандал распачала... Я проста камунікавала, а яны раздулі, што я распачала забастоўку.

— Нам прасцей працаваць з дзяржаўнымі СМІ, таму што ў іх ёсць дакладнае фінансаванне, ім не патрэбны трафік, я толькі з гэтага пункту гледжання падыходжу. З недзяржаўнымі таксама часам можна...

З незалежнымі СМІ адносіны больш даверныя, інфармацыя аб АГС у іх публікуецца рэгулярна. Але занадта цесныя кантакты з імі могуць выклікаць незадаволенасць з боку органаў улады і ў выніку нашкодзіць арганізацыям.

— Калі, напрыклад, недзяржаўных журналістаў мы запрашаем, яны не баяцца згадаць і прозвішча, і назву арганізацыі пішуць, але потым бывае, што гэта аўкаецца, менавіта ў стасунках з уладамі, таму што калі ў сродках, з якімі яны не супрацоўнічаюць, згадваюць, то, хацелі яны ці не, трэба згадаць і ў сваіх, падзел на сваіх журналістаў і на не сваіх. Мы запрашаем усіх журналістаў, і гэта вісіць у суполцы, абвестка на сайце «Тыпічны Борисов», кажу, перадрукоўку афіцыйных структуры не робяць, а потым у сваіх рэпартажах не згадваюць.

— Асабліва незалежныя сродкі масавай інфармацыі, у іх я яшчэ... не ведаю, як цяпер, гадоў 10–15 назад у іх у кожнага

на стале ляжала «Народная воля», кожны заходзіў на «Хартыю», цяпер у іх, ведаеце, забарона на рабочым камп'ютары заходзіць, але, я кажу, у іх раней гэта было.

Прадстаўнікі мясцовых уладаў таксама па-рознаму гавораць аб дзяржаўных і недзяржаўных СМІ. Відавочная перавага аддаецца дзяржаўным: на думку рэспандэнтаў, яны больш аб'ектыўна, узважана, «як ёсць» апісваюць сітуацыю, у той час як недзяржаўныя спрабуюць падцяпліць цікавасць публікі і таму знайсці нешта «смажанае», падаць не заўсёды аб'ектыўна і нават не заўсёды праўдзіва і прафесійна.

— Ну, разумеете, у чым бяда бывае: у дзяржаўных гэта хай сабе, пра што распавёў — пра тое і пішуць. З табой узгаднілі. Бяда недзяржаўных СМІ ў тым, што там «смажаны» факт каштуе даражэй за праўду нашмат, нават не на парадак, а на дзясяткі парадкаў. І ніхто не спрабуе ў цябе нешта спытаць, праўда гэта ці няпраўда. І дай бог, каб журналіст, які піша гэты артыкул, быў хоць трохі кампетэнтным у гэтым пытанні.

АГС усведамляюць змены медыйнага ландшафту і выкарыстоўваюць магчымасці інтэрнэту і сацыяльных сетак для пазіцыянавання сябе і прасоўвання сваіх ідэй, для матывацыі людзей да ўдзелу ў грамадскай дзейнасці. Інтэрнэт, сацыяльныя медыя ацэньваюцца прадстаўнікамі грамадскіх арганізацый як найбольш эфектыўны і перспектыўны шлях.

— Асабіста для мяне інтэрнэт значыць вельмі нават шмат, я не ведаю з газетамі ў іншых гарадах, у нас вылісванне газет з'яўляецца добраахвотна-прымусовым. Я падпісаны на шмат рассылак у інтэрнэце, і ўся інфармацыю аб грамадскім жыцці ў Беларусі і за мяжой проста прыходзіць. У нас ёсць старонка ў фэйсбуку.

— Я вазьму твая ж самыя «Аднакласнікі», я ёсць на фэйсбуку і ў шэрагу груп і ў «Аднакласніках», і ва «УКантакце», гэта займае шмат часу. Мы паспрабавалі выкарыстоўваць «Аднакласнікі» для правядзення адной сацыяльнай акцыі, трэба было дзецям з тэрытарыяльнага цэнтра напярэдадні Новага года сабраць падарункі, я проста напісала: «Шаноўныя сябры, давайце...» Я за два дні сабрала грошы! І цяпер людзі ведаюць, што мы нешта там зрабілі. А яшчэ ёсць «УКантакце» група... там, дзе мы ўкідваем балючыя

тэмы, бо ведаем, што гэтую групу чытае старшыня раённага Савета, і мы туды панакідваем — і потым пайшло. Вось плот зваліўся, праз два дні паднялі той плот, пачалі ўмацоўваць.

На самай справе ў апошні час сітуацыя вельмі моцна мяняецца, таму што са з'яўленнем сацыяльных сетак з пункту гледжання інфармавання яны становяцца больш эфектыўнымі, чым тыя ж дзяржаўныя або недзяржаўныя СМІ. Гэта з'яўленне прынцыпова новага канала, які вельмі эфектыўна развіваецца. Калі казаць глабальна, то сёння дзяржаўныя СМІ ўжо памерлі, хіба яшчэ тэлебачанне трымаецца за кошт свайго манапалізму, а ўсё астатняе ўжо... Лягчэй даходзіць да людзей, інфармаваць, у першую чаргу, праз сацыяльныя сеткі. Далей ужо толькі трэба навучыцца карыстацца гэтымі інструментамі, і грамадскія арганізацыі актыўна гэтану вучацца, актыўна пачынаюць гэтыя інструменты выкарыстоўваць.

Высновы

У ацэнцы ўзаемадзеяння АГС з мясцовымі органамі ўлады партнёрамі па ўзаемадзеянні адзначаецца істотны дысбаланс: прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці ў цэлым больш крытычна ацэньваюць дасягнуты прагрэс, адзначаюць сістэмныя праблемы ва ўзаемадзеянні, бачаць неабходнасць у заканадаўчых зменах і нізка ацэньваюць уласныя магчымасці ўплываць на прыняцце рашэнняў. Прадстаўнікі мясцовых органаў улады не заўсёды разумеюць ролю грамадскіх арганізацый, матывацыю і ўласныя выгады ад магчымага ўдзелу розных стэйхолдараў у прыняцці рашэнняў.

З пункту гледжання ўплыву на кіраўнічыя рашэнні ўладаў, прадстаўнікі АГС, за рэдкімі выняткамі, не бачаць гэтых магчымасцяў, за выключэннем сацыяльнай замовы, у той час як мясцовыя ўлады расцэньваюць кансультацыйныя механізмы і зваротную сувязь як уплыў.

Станоўчыя змены і прыклады эфектыўнага супрацоўніцтва, паводле ацэнак прадстаўнікоў АГС, носяць хутчэй сітуацыйны характар і пакуль не могуць разглядацца як устойлівая тэндэнцыя. Каб забяспечыць яе вялікую ўстойлівасць, неабходныя

меры па пераглядзе заканадаўства, якое абмяжоўвае правы і дзейнасць грамадскіх арганізацый у Беларусі.

<i>Параметры</i>	<i>Ацэнка прадстаўнікам і грамадства</i>	<i>Ацэнка прадстаўнікамі мясцовага кіравання</i>
Ацэнка характару ўзаемаадносін	Ад плённага супрацоўніцтва да поўнай варожасці — у залежнасці ад сферы дзейнасці і блізкасці да цэнтра	Плённае супрацоўніцтва
Неабходнасць узаемадзеяння	Так, для прадстаўлення інтарэсаў і ўплыву на правілы гульні	Так, для ўзаемадапамогі
Наяўнасць праблемаў ва ўзаемадзеянні	Праблемы існуюць на ўсіх узроўнях — ад заканадаўства да ўласнага стаўлення чыноўнікаў	Праблемаў няма
Змяненне характару ўзаемадзеяння за апошнія 3–5 гадоў	Сітуацыя палепшылася, але не сістэмна і не ва ўсіх сферах	Сітуацыя палепшылася
Роля АГС	Крыніца фінансавых і арганізацыйных рэсурсаў для мясцовых уладаў	Памагатыя ў вырашэнні
Прафесіяналізм партнёраў па ўзаемадзеянні	Некампетэнтнасць чыноўнікаў у пытаннях узаемадзеяння з АГС і міжнароднымі арганізацыямі	АГС часам выступаюць як эксперты ў сваім вузкім полі дзейнасці (напрыклад, інваліды-калясачнікі)

<i>Параметры</i>	<i>Ацэнка прадстаўні- камі грамадства</i>	<i>Ацэнка прадстаў- нікамі мясцовага кіравання</i>
Удзел АГС у грамадскіх саветах	Часам у залежнасці ад сферы: ад фікцыі да эфектыўнага ўзаемадзеяння	Як правіла, удзельнічаюць. Няма дыферэнцыяцыі паміж прадзяржаўнымі і незалежнымі АГС
Удзел АГС у публічных абмеркаваннях і кансультацыях	Так, арганізацыі выконваюць ролю фасілітатараў працэсу	Так
Удзел АГС у сумесных мерапрыемствах	Так	Так
Удзел беларускіх АГС у рэалізацыі дзяржпраграм і планаў на мясцовым узроўні	Як правіла, не, але яны ведаюць аб наяўнасці дзяржпраграм і планаў	Не, нізкая інфармаванасць аб наяўнасці і змесце такіх дакументаў
Уплыў на кіраўнічыя рашэнні ўладаў	Толькі праз сацыяльны заказ, дзяржаўна-прыватнае партнёрства	Так, у якасці механізмаў называюцца асабістыя сустрэчы, нарады, грамадскія абмеркаванні, звароты грамадзян
Дапамога АГС з боку органаў улады	Арганізацыйная дапамога ў сацыяльна-культурнай сферы	Арганізацыйная дапамога ў сацыяльна-культурнай сферы